

Jakub Krupa

I KTO TU JEST POPULISTA?

ANALIZA EMPIRYCZNA PROGRAMÓW
POLSKICH PARTII POLITYCZNYCH
W XXI WIEKU

I kto tu jest populistą?

Jakub Krupa

I KTO TU JEST POPULISTĄ?

**Analiza empiryczna programów polskich
partii politycznych XXI wieku**

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

Kraków 2026

Jakub Krupa
Uniwersytet Vizja w Warszawie
Centrum Badań Ilościowych nad Polityką Uniwersytetu Jagiellońskiego
ID <https://orcid.org/0000-0003-3516-047X>
✉ jakub1.krupa@uj.edu.pl

© Copyright by Jakub Krupa & Księgarnia Akademicka, 2026

Recenzent
dr hab. Arkadiusz Lewandowski, prof. UKW

Opracowanie redakcyjne
Nikola Dybciak

Projekt okładki
Weronika Białokoz

ISBN 978-83-8368-481-9 (druk)
ISBN 978-83-8368-482-6 (pdf)

<https://doi.org/10.12797/9788383684826>

Publikacja dofinansowana przez Fundację Ośrodek Badań nad Prawem i Polityką

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

LANCELOT: Nie będziemy mogli stąd odejść...
ELIZA: To nic. Przecież w swoim domu też bywa wesoło.
LANCELOT: Czeką nas kłopotliwa i powszednia robótka.
Gorsza niż haftowanie.
W każdym z nich trzeba będzie zabić smoka.

Jewgienij Szware, *Smok* (1943), tłum. Jerzy Pomianowski

Spis treści

Przedmowa	11
Wstęp	13

CZĘŚĆ 1. TEORIA

1. Historia populizmu (bardzo skrócona)	19
2. Dlaczego populizm staje się popularny...	25
3. ...w naszym regionie?	31
4. Populiści w Polsce – czyli kto?	35
5. Czym jest populizm?	41
5.1. Podejście ideacyjne	42
5.2. Podejście strategiczne	46
5.3. Podejście kulturowe	50
5.4. Podejście dyskursywne	53
6. Populizm i demokracja – status: „to skomplikowane”	57
6.1. Demokracja przedstawicielska, liberalna i bezpośrednia	58
6.2. Demokracja nieliberalna i populistyczna, niedemokratyczny liberalizm i demokracja walcząca	67
7. Założenia metodologiczne	75
7.1. Sformułowanie pytań i hipotez badawczych, charakterystyka metod badawczych	75
7.2. Konceptualizacja i operacjonalizacja terminu „lud”	88
7.3. Konceptualizacja i operacjonalizacja terminu „elita”	91
7.4. Konceptualizacja i operacjonalizacja terminu „wróg”	101
7.5. Konceptualizacja i operacjonalizacja dychotomii „my–oni”	112

Część 2. EMPIRIA

1. Wybory 2001. Agonia AWS i ostatni sukces SLD	119
Unia Wolności	120
Akcja Wyborcza Solidarność Prawicy	122
Platforma Obywatelska	123
Prawo i Sprawiedliwość	125
Sojusz Lewicy Demokratycznej	127
Polskie Stronnictwo Ludowe	128
Liga Polskich Rodzin	130
2. Wybory 2005. Koniec podziału postkomunistycznego	133
Sojusz Lewicy Demokratycznej	134
Socjaldemokracja Polska	137
Polskie Stronnictwo Ludowe	138
Samoobrona	139
Platforma Obywatelska	140
Prawo i Sprawiedliwość	141
Liga Polskich Rodzin	142
3. Wybory 2007. Walka z układem	145
Prawo i Sprawiedliwość	145
Platforma Obywatelska	148
Lewica i Demokraci	151
Polskie Stronnictwo Ludowe	153
4. Wybory 2011. Ciepła woda w kranie	157
Platforma Obywatelska	159
Polskie Stronnictwo Ludowe	162
Ruch Palikota	163
Sojusz Lewicy Demokratycznej	167
Prawo i Sprawiedliwość	171
5. Wybory 2015. Obalić system III RP	177
Platforma Obywatelska	177
Nowoczesna	182
Polskie Stronnictwo Ludowe	184
Prawo i Sprawiedliwość	186
Zjednoczona Lewica	190
Razem	193

Kukiz'15	195
Koalicja Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja	199
6. Wybory 2019. Postkomunizm i seksedukatorzy	203
Prawo i Sprawiedliwość	203
Platforma Obywatelska	210
Polskie Stronnictwo Ludowe	214
Lewica	216
Konfederacja Wolność i Niepodległość	217
7. Wybory 2023. Unijny dyktat i aparaczczy	221
Prawo i Sprawiedliwość	221
Platforma Obywatelska	231
Trzecia Droga: PSL i Polska 2050	234
Nowa Lewica	238
Konfederacja	241
8. Wyniki analiz empirycznych	247
Zakończenie	267
Postscriptum	271
Aneks	273
Bibliografia	277
1. Akty prawne	277
2. Programy wyborcze partii politycznych	278
3. Głosowania na posiedzeniach Sejmu RP	279
4. Sprawozdania stenograficzne z posiedzeń Sejmu i Senatu RP	280
5. Monografie, prace zbiorowe, rozdziały w pracach zbiorowych, artykuły w czasopismach naukowych	281
6. Materiały prasowe	299
7. Źródła internetowe	300
Streszczenie	313
Summary	315
Indeks osób	317

Przedmowa

Odpowiadając od razu na chwytliwe pytanie postawione w tytule książki – nikt. I wszyscy. A właściwie – to zależy. Przede wszystkim od tego, jak zdefiniujemy populizm. Problem polega na tym, że często populizm nie jest definiowany, a mimo to przypisuje się go politykom skrajnej prawicy, skrajnej lewicy, partiom będącym poza głównym nurtem czy przeciwnikom politycznym. Populistami są bowiem coraz częściej ci, z którymi nie zgadzają się oskarżający o populizm, a populistyczne poglądy to takie, które nie są „słuszne” lub nie są „nasze”.

„Populizm”, co pewnie Państwo zauważyli, jest słowem często nadużywany. Zdawać się może, że nawet przestającym cokolwiek znaczyć i wyzutym z sensu, poza jednoznacznie negatywnym wydźwiękiem w dyskursie publicznym. Chciałbym w tej książce przekonać Państwa, że populizm to konkretne, dające się opisać (a nawet zmierzyć!) zjawisko, a sam termin jest użyteczny naukowo. Można by zaryzykować nawet twierdzenie, nawiązując do tytułu jednej z publikacji Chantal Mouffe (*W obronie lewicowego populizmu*), że niniejsza pozycja powstała w celu obrony **pojęcia** populizmu.

Chciałbym także od razu zaznaczyć, że książka, którą mają Państwo w ręce, jest skróconą, odrobinę spopularyzowaną wersją rozprawy doktorskiej (*Populizm w programach polskich partii politycznych w latach 2001-2023*), która została napisana pod opieką dr hab. Beaty Kosowskiej-Gąstoł, prof. UJ i dr. Dariusza Stoliczkiego, a obrobiona 13 listopada 2025 roku na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Bez ich pomocy praca z pewnością byłaby znacznie uboższa poznawczo.

Książka stanowi również efekt grantu finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (*My i Oni. Populizm polskich partii politycznych*. Preludium nr 2024/53/N/HS5/03472). Jeśli będą Państwo mieli ochotę sięgnąć po bardziej szczegółowe informacje (np. konkretne dane, obliczenia, wykresy, tabele czy bardziej rozbudowane przypisy) lub przeczytać pominięte w niniejszej publikacji wątki (np. dotyczące charakterystyki wyborców partii populistycznych, wzajemnych relacji populizmu i partii politycznych, metod pomiaru populizmu w innych badaniach czy typologii populizmu), to pragnę poinformować, że rozprawa doktorska jest dostępna dla każdego zainteresowanego w otwartym Repozytorium Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Wstęp

W *Leksykonie politologii* pod hasłem „populizm” można przeczytać, że jest to

nazwa określająca formę ruchów i myśli politycznej głoszących hasła polityczne, ekonomiczne lub społeczne łatwo trafiające do przekonania, o zabarwieniu emocjonalnym i antyintelektualnym, wyrażających tęsknotę za prostymi rozwiązaniami trudnych problemów oraz zgodnych z oczekiwaniami większości¹.

Nie jest to jednak definicja z perspektywy niniejszej pracy zadowalająca. Nie sposób się zgodzić z dwoma następującymi poglądami. Kazimierz Frieske zdawał się w ogóle odrzucać możliwość zdefiniowania populizmu: „nie warto podejmować prób takiego definiowania terminu «populizm», które miałyby jakikolwiek, w miarę uniwersalny, sens empiryczny”², natomiast Lech Szczegółła – w odróżnieniu od wielu piszących o populizmie, twierdzących, że zdefiniowanie tego pojęcia czy jego zoperacjonalizowanie jest wyjątkowo problematyczne – pisał: „trudno w politologii o zjawisko lepiej opisane i zdiagnozowane niż populizm”³. Na następnych kartach tej książki podjęto się nie tylko zdefiniowania populizmu, ale także jego zmierzenia.

W pracy zdecydowano się zastosować dwa paradygmaty: pozytywistyczny i interpretacyjny. Z jednej strony bowiem założono, że możliwe jest istnienie obiektywnie poznawalnej rzeczywistości dostępnej dla badacza za pomocą metod ilościowych, ale z drugiej uznano, że pogłębiona analiza takiego zjawiska jak populizm wymaga

---

¹ *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, wyd. 2, Wrocław 1996, s. 299.

² K. Frieske, *Pochwała populizmu. Esej polemiczny*, „Kultura i Społeczeństwo” 2019, nr 63(4), s. 103.

³ L. Szczegółła, *Populizm retropijny. O tożsamości alternatywnej prawicy*, „Teoria Polityki” 2023, nr 7, s. 83.

zastosowania szeregu metod jakościowych, w tym uwzględnienia kontekstu rywalizacji partyjnej i zwrócenia szczególnej uwagi na sposób argumentacji. Zdecydowano się przeto na triangulację metod badawczych.

Konstruując definicję i wyróżniając poszczególne typy populizmu, skorzystano z ujęcia Jana Jagersa i Stefaana Walgrave'a⁴, które zostało w nieznaczny sposób zmodyfikowane. Populizm w tej pracy rozumie się zatem jako pewien styl komunikacji politycznej, w którym występuje neutralne lub pozytywne odwołanie do „ludu” i negatywny stosunek do „elit” i/lub negatywny stosunek do „wroga”, i/lub dychotomiczne przeciwstawienie „nas” tym „onym”. Jak można więc zauważyć, jest to rodzaj definicji radialnej – populizm bowiem jest niemożliwy bez odwołania do ludu, lecz nie każdy rodzaj populizmu musi mieć wszystkie wymienione cechy, by zostać zaliczonym do tej kategorii.

Literatura dotycząca populizmu jest bardzo obszerna – zarówno zagraniczna, jak i polska. Dostępnych jest wiele monografii, prac zbiorowych oraz artykułów koncentrujących się na populizmie *per se*, populistycznej komunikacji, partiach populistycznych czy populistycznych przywódcach. Badania nad populizmem w programach partii politycznych w Polsce nie są tak okazałe. W wydanej w 2012 roku książce *Populizm w polskiej polityce. Analiza dyskursu polityki* Paweł Przyłęcki porównał programy partii politycznych z lat 2001-2007 i osiem debat parlamentarnych z lat 2001-2009. Określił on 17 bardzo konkretnych wskaźników, za pomocą których badał populizm. Inną, mniej kompleksową pracą, jest tekst Tomasza Litwina *Populizm w programach relewantnych polskich ugrupowań politycznych*, w którym pod kątem populizmu przeanalizował programy Platformy Obywatelskiej (PO) oraz Prawa i Sprawiedliwości (PiS) przyjęte na potrzeby wyborów odbywających się 2019 roku. Opracowano również *case study* dotyczące jednego, wybranego programu i jego analizy pod kątem populizmu (np. *Wpływ populizmu na funkcjonowanie demokracji w Polsce na przykładzie partii PiS w latach 2015-2018* Marka Tyrały). Brakuje jednak kompleksowej analizy obejmującej swym zakresem programy wszystkich relewantnych partii politycznych w III Rzeczypospolitej, a szczególnie – od pojawienia się na scenie partyjnej dwóch ugrupowań nieprzerwanie rządzących Polską od 2005 roku. Ta praca ma za zadanie w pewnym stopniu wypełnić tę lukę badawczą.

Pracy przyświecały dwa zasadnicze cele. Pierwszym z nich było określenie poziomu populizmu w programach polskich partii politycznych w latach 2001-2023, drugim zaś – ustalenie, czy istnieją zależności pomiędzy poziomem populizmu w programie partii a jej miejscem w systemie politycznym lub obliczem ideowym.

---

⁴ J. Jagers, S. Walgrave, *Populism as Political Communication Style: An Empirical Study of Political Parties' Discourse in Belgium*, „European Journal of Political Research” 2007, nr 46(3), s. 319-345.

Warto podkreślić, iż analiza została przeprowadzona na podstawie programów partii, tak więc analizowany materiał obejmował wyłącznie kwestie ujęte w ramy programu – nie zaś ich realizację (lub jej brak) czy wypowiedzi polityków na ten temat. Należy mieć zatem na uwadze, że ilekroć była mowa o poziomie populizmu danej partii w przeprowadzonych badaniach, dotyczyło to li tylko programu tejże partii. Poziom populizmu każdorazowo określano za pomocą rezultatu dzielenia liczby znaków zakodowanych w programie czterema podstawowymi kodami („lud”, „elita”, „wróg”, „my–oni”) przez liczbę znaków całego programu. Dzięki temu można było wskazać procent populizmu w danym tekście.

Przyjęta cezura wiąże się, po pierwsze, z pojawieniem się na polskiej scenie politycznej i pierwszym udziałem w wyborach parlamentarnych PiS oraz Platformy Obywatelskiej Rzeczypospolitej Polskiej (PO), a więc partii, które od 2005 roku rządzą lub współrządzą Polską. Oznaczało to koniec podziału postkomunistycznego i początek nowego, w którym główna oś przebiega pomiędzy dwiema partiami postsolidarnościowymi, zwiastując swego rodzaju nowy początek wzorców rywalizacji na polskiej scenie politycznej⁵. Po drugie, w 2023 roku odbyły się ostatnie wybory parlamentarne, w których partie polityczne przedstawiły swoje programy wyborcze umożliwiające analizę. Dobór próby był celowy i został oparty na trzech następujących kryteriach: przekroczenie przez partię lub koalicję progu co najmniej 3% ważnie oddanych głosów w wyborach parlamentarnych, dokonanie tego w latach 2001–2023, a także przedstawienie (odpowiednio długiego) programu wyborczego umożliwiającego badanie statystyczne. W pracy podjęto próbę odpowiedzi na pytania badawcze skoncentrowane wokół pięciu kwestii: dotyczących poziomu oraz rodzaju (1) populizmu, (2) ludu, (3) elit, (4) wrogów, (5) dychotomii my–oni w programach polskich partii i ich korelacji z pozycją partii w systemie politycznym, charakterem partii oraz jej pozycją na osi lewica–prawica. Przyjęto sześć hipotez badawczych, które zaprezentowane zostały w rozdziale metodologicznym.

Praca została podzielona na dwie części. W pierwszej przedstawiono krótki rys historyczny, by następnie szerzej przybliżyć kwestie związane ze specyfiką populizmu w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Następnie został poruszony problem niejednoznacznego statusu ontologicznego charakteryzowanego pojęcia. Podjęto również próbę ustalenia relacji pomiędzy populizmem i demokracją. Później omówiono metodologię niezbędną do przeprowadzenia analiz, określono hipotezy i postawiono pytania badawcze. Następnie została dokonana konceptualizacja i operacjonalizacja kluczowych z perspektywy pracy badawczej terminów: „lud”, „elita”,

---

⁵ Zob. P. Obacz, *Podział „Polska solidarna – Polska liberalna” w świetle wybranych koncepcji pluralizmu politycznego*, Kraków 2018.

wróg”, oraz dychotomii „my–oni”. Jeśli chodzi o książkę kodową, to przyjęto – z pewnym modyfikacjami – opracowanie Agnieszki Stępińskiej i Artura Lipińskiego⁶.

Część druga stanowi sedno niniejszej pracy. Zaprezentowano w niej bowiem wyniki przeprowadzonych analiz jakościowych i ilościowych. Każdy cykl wyborczy znalazł się w osobnym rozdziale. Najpierw opisano sytuację danej partii przed wyborami, a potem przeanalizowano jej manifest wyborczy, przyporządkowany do jednej z kilku kategorii populizmu i szczegółowo scharakteryzowany – przede wszystkim ze względu na to, do jakiego ludu i jakich elit oraz wrogów się odwołuje, ale także biorąc pod uwagę to, czy obecne jest w nim dychotomiczne przedstawianie „nas” w stosunku do „onych”. W zakończeniu zweryfikowano hipotezy i odpowiedziano na postawione w pracy pytania badawcze.

---

⁶ *Badania nad dyskursem populistycznym. Wybrane podejścia*, red. A. Stępińska, A. Lipiński, Poznań 2020, s. 185-189.

CZĘŚĆ 1

Teoria

1. Historia populizmu

(bardzo skrócona)

Nawet krótki rys historyczny populizmu jest w stanie zobrazować, jak w nieodległej przeszłości zmieniał się wspomniany fenomen. Populizm bowiem, mając „kameleoniczny” charakter, dostosowuje się do otoczenia, w którym występuje. Z zupełnie innymi populizmami będziemy mieli zatem do czynienia w XIX i początkach XX wieku, a z innymi na przełomie XX i XXI wieku. Podobnie z kwestiami geograficznymi – populizm ma inne cechy w Ameryce Południowej, Europie Zachodniej i Europie Środkowo-Wschodniej.

Omawianie historii populizmu warto zacząć od cofnięcia się do XIX wieku i przyjrzenia się ruchom politycznym w Stanach Zjednoczonych, Rosji i Francji. Partia Ludowa (*People's Party*) powstała w USA w 1892 roku. Chciała reprezentować uczciwych ludzi pracy, wspólcząc równocześnie robotnikom przemysłowym ich ciężkiego losu. W tym samym roku kandydat tej partii (James Weaver) zdobył ponad milion głosów w wyborach prezydenckich. Popularność tego masowego ruchu wynikała z faktu, iż rolnicy z trudem mogli utrzymać się z uprawianej ziemi⁷. Amerykańscy populiści dzielili społeczeństwo na dwie grupy: „uczciwych pracowników” (*honest toilers*) i okradające ich „pasożyty” (*parasites*). Podkreślali jednak, że naprawdę złym nie jest pojedynczy przedsiębiorca wykorzystujący pracę robotników, ale cały system monetarny. Sami, będąc bezradnymi wobec tegoż systemu, wierzyli, że po zjednoczeniu robotników i chłopów możliwa będzie jego zmiana i ewentualne ustanowienie „rządu ludowego” (*people's government*). Według Margaret Canovan Partia Ludowa była przykładem populizmu agrarnego radykalizmu. Ruch ten miał

---

⁷ P. Taggart, *Populism*, Buckingham, PA 2000, s. 36.

także wymiar polityczny: oddolnie sprzeciwiał się elitom, wierzył w demokrację i czuł potrzebę kontroli nad rządem⁸.

W carskiej Rosji drugiej połowy XIX wieku występowała grupa intelektualistów „wychodzących” do ludu, których określa się jako narodnicy. Ten niesformalizowany ruch postulował poprawę sytuacji chłopstwa i miał nadzieję na wywołanie rewolucji ludowej, której następstwem byłoby społeczeństwo zbudowane na tradycjach chłopskich. Część inteligencji zauważała bowiem, że rosyjscy chłopcy żyją w okropnej nędzy i pozbawieni są jakichkolwiek praw⁹. Narodnicy gloryfikowali instytucje wiejskie, takie jak np. wspólnota (*obshchina*), czyli współpracujący ze sobą chłopcy posiadający ziemię. Dla narodników *obshchina* stanowiła jednak coś więcej: wyraz egalitaryzmu. Liczył się bowiem fakt, że były to wspólnoty samorządne, oparte na kolektywnej własności ziemskiej. Rosyjskie chłopstwo postrzegali oni jako czyste moralnie, niezspsute jeszcze kapitalistycznymi nowinkami z Zachodu, w odróżnieniu od części arystokracji i burżuazji. Chcąc wywołać rewolucję chłopską, część narodników próbowała zasymilować się z chłopstwem poprzez wspólną pracę na roli. Chcieli również wzbudzić poczucie krzywdy z powodu tragicznych warunków bytowych samych chłopów, rozprowadzając propagandowe ulotki. Spotkali się jednak z obojętnością lub wrogością chłopów, a także ich lojalnością wobec caratu¹⁰. Według Canovan narodnicy są przykładem populizmu intelektualno-socjalistyczno-agrarnego¹¹.

O populizmie, choć w innej formie, może być mowa również w kontekście III Republiki Francuskiej u schyłku XIX wieku i ruchu bulanżystów. Termin „bulanżyzm” (*boulangism*) pochodzi od nazwiska generała Georges’a Boulanger’a, ministra wojny w latach osiemdziesiątych XIX wieku. Funkcję liderów ruchu pełniły najczęściej osoby młode i dobrze wykształcone. Działaczami byli zaś prawnicy, fabrykanci, kupcy, sklepikarze, rzemieślnicy, pracownicy umysłowi i niektórzy robotnicy. Bulanżyci uważali się za obrońców osób bezbronnych. Generał Georges Boulanger był orędownikiem odradzającego się nacjonalizmu i krytykiem reżimu parlamentarnego, oskarżając (eks)monarchistyczne elity o korupcję i odłączenie się od ludu. Postulował silne państwo i demokrację plebiscytną¹².

W latach 30. i 40. XX wieku zjawisko populizmu zauważono w Ameryce Łacińskiej. Państwa tego kontynentu mocno ucierpiały gospodarczo na skutek Wielkiego Kryzysu z lat 1929-1933. Jedną z konsekwencji pogorszenia się sytuacji materialnej ludności był kryzys legitymizacji. Biorąc pod uwagę gwałtownie dokonujące

⁸ M. Canovan, *Populism*, New York 1981, s. 52-58.

⁹ *Ibidem*, s. 59-61.

¹⁰ P. Taggart, *Populism...*, s. 46-52.

¹¹ M. Canovan, *Populism...*, s. 13.

¹² K. Passmore, *The Right in France from the Third Republic to Vichy*, Oxford 2012, s. 63-70.

Bibliografia

1. Akty prawne

- Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 sierpnia 2024 r. nr 1131.18.2024 w sprawie wyznaczenia przewodniczącego zgromadzenia sędziów Izby Cywilnej Sądu Najwyższego (M.P. z 2024 r., poz. 799).
- Postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 maja 2009 r. sygn. akt Kpt 2/08 (M.P. z 2009 r., nr 32, poz. 478).
- Ustawa z dnia 11 maja 2012 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2012 r., poz. 637).
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz ustawy o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r., poz. 1265).
- Ustawa z dnia 26 stycznia 2018 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ustawy o grobach i cmentarzach wojennych, ustawy o muzeach oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. z 2018 r., poz. 369).
- Ustawa z dnia 27 czerwca 2018 r. o zmianie ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu oraz ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. z 2018 r., poz. 1277).
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2019 r. o zmianie ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 924).
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. sygn. akt K 1/20 (Dz.U. z 2021 r., poz. 175).

2. Programy wyborcze partii politycznych

Program (program Platformy Obywatelskiej, 2001).

Program Platformy Obywatelskiej (program Platformy Obywatelskiej, 2005).

Polska zasługuje na cud gospodarczy (program Platformy Obywatelskiej, 2007).

Następny krok. Razem (program Platformy Obywatelskiej, 2011).

Polska przyszłości (program Platformy Obywatelskiej, 2015).

Twoja Polska (program Koalicji Obywatelskiej, 2019).

100 konkretów (program Platformy Obywatelskiej, 2023).

Program Prawa i Sprawiedliwości (program Prawa i Sprawiedliwości, 2001).

IV Rzeczpospolita – sprawiedliwość dla wszystkich (program Prawa i Sprawiedliwości, 2005).

Dbamy o Polskę. Dbamy o Polaków (program Prawa i Sprawiedliwości, 2007).

Nowoczesna, solidarna, bezpieczna Polska (program Prawa i Sprawiedliwości, 2011).

Zdrowie. Praca. Rodzina (program Prawa i Sprawiedliwości, 2014).

Polski model państwa dobrobytu (program Prawa i Sprawiedliwości, 2019).

Bezpieczna przyszłość Polaków (program Prawa i Sprawiedliwości, 2023).

Czas na zmianę (program Polskiego Stronnictwa Ludowego, 2001).

Program wyborczy Polskiego Stronnictwa Ludowego (program Polskiego Stronnictwa Ludowego, 2005).

Polska lepszych szans (program Polskiego Stronnictwa Ludowego, 2007).

Człowiek jest najważniejszy (program Polskiego Stronnictwa Ludowego, 2011).

Blisko ludzkich spraw (program Polskiego Stronnictwa Ludowego, 2015).

PSL. Koalicja Polska. Program (program Polskiego Stronnictwa Ludowego, 2023).

Przywróćmy normalność, wygrajmy przyszłość (program Sojuszu Lewicy Demokratycznej, 2001).

Sprawiedliwość społeczna i praca (program Sojuszu Lewicy Demokratycznej, 2005).

Nowa polityka, nowa nadzieja (program Sojuszu Lewicy i Demokratów, 2007).

Jutro bez obaw (program Sojuszu Lewicy Demokratycznej, 2011).

Program wyborczy (program Zjednoczonej Lewicy, 2015).

Polska jutra (program Lewicy, 2019).

Program Wyborczy KW Nowa Lewica (program Lewicy, 2023).

Dumna bogata Polska (program Koalicji Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Nadzieja, 2015).

Polska dla Ciebie (program Konfederacji, 2019).

Konstytucja Wolności (program Konfederacji, 2023).

Streszczenie

I kto tu jest populistą?

Analiza empiryczna programów polskich partii politycznych XXI wieku

Celem pracy było określenie poziomu populizmu w programach polskich partii politycznych w latach 2001-2023 oraz ustalenie, czy istnieją zależności pomiędzy poziomem populizmu w programie partii a jej miejscem w systemie politycznym lub obliczem ideowym. W książce przyjęto, że populizm jest pojęciem stopniowalnym, składającym się z czterech elementów: neutralnego lub pozytywnego odwołania do ludu i negatywnego stosunku do elit i/lub negatywnego stosunku do wrogów, i/lub dychotomicznego przeciwstawienia „nas” tym „onym”. Poziom populizmu był natomiast wynikiem dzielenia zakodowanych znaków w programie czterema podstawowymi kodami („lud”, „elita”, „wróg”, „my–oni”) przez liczbę znaków programu. Pozwoliło to określić procent populizmu w danym tekście. Sformułowane w pracy hipotezy badawcze dotyczyły przede wszystkim miejsca partii w systemie politycznym (rząd-opozycja, partia parlamentarna–pozaparlamentarna) i ich orientacji na osi lewica–prawica (ekonomicznej) oraz GAL-TAN w relacji do poziomu populizmu odnotowanego w programie. Dobór próby był celowy i został oparty na trzech następujących kryteriach: (1) przekroczenie przez partię lub koalicję progu co najmniej 3% ważnie oddanych głosów w wyborach parlamentarnych, (2) spełnienie pierwszego warunku w latach 2001-2023, a także (3) przedstawienie programu wyborczego umożliwiającego badanie. W analizie uwzględniono 42 programy partii politycznych.

Słowa kluczowe: populizm, partie, lud, elita, wróg

Summary

Who Is the Populist Here? An Empirical Analysis of Polish Political Party Manifestos in the 21st Century

The aim of the project was to determine the level of populism in the manifestos of Polish political parties from 2001 to 2023 and to assess whether there is a relationship between the level of populism in a party's manifesto and its position in the political system or its ideological stance. The book assumes that populism is a gradual concept consisting of four elements: a neutral or positive reference to "the people" and a negative attitude towards "the elites" and/or a negative attitude towards "enemies" and/or a dichotomous opposition between "us" and "them". The level of populism was calculated by dividing the number of coded occurrences of four key categories (people, elite, enemy, us-them) by the total number of words in the manifesto. This approach made it possible to determine the percentage of populist content in a given text. The research hypotheses formulated in the paper primarily concerned the party's position in the political system and its orientation on the left-right economic axis and GAL-TAN axis in relation to the level of populism in its program. The selection of samples was purposive and based on three criteria: (1) surpassing the threshold of at least 3% of valid votes cast in parliamentary elections, (2) within the years 2001-2023, and (3) presenting an election program that allowed for analysis. The study examined 42 political party manifestos.

Keywords: populism, parties, people, elite, enemy

Które z polskich partii politycznych są populistyczne? Prawo i Sprawiedliwość. Konfederacja. *Tak, tak. Oni, z pewnością!* Platforma Obywatelska. Polskie Stronnictwo Ludowe. Lewica. *Nie, w życiu!* Samoobrona, Liga Polskich Rodzin, Kukiz'15, Ruch Palikota – *jeszcze jak!* A może żadna z wyżej wymienionych? Albo wszystkie? To zależy. Przede wszystkim od tego, jak zdefiniujemy populizm. Rzadko jednak zastanawiamy się nad jego definicją, a mimo to przypisujemy go politykom skrajnej prawicy, skrajnej lewicy, partiom będącym poza „głównym nurtem” czy po prostu przeciwnikom politycznym. Populistami są bowiem coraz częściej ci, z którymi się nie zgadzają oskarżający o „populizm”, a populistyczne poglądy to takie, które nie są „nasze”.

W niniejszej książce pokazuję, że populizm nie musi być jedynie dyskredytującą etykietą. Należy go jednak precyzyjnie skonceptualizować i zoperacjonalizować. Przyświecały mi dwa zasadnicze cele: określenie poziomu populizmu w programach polskich partii politycznych w XXI wieku oraz ustalenie, czy istnieją zależności pomiędzy poziomem populizmu w programie partii a miejscem partii w systemie politycznym lub jej obliczem ideowym. Choć istnieją liczne prace poświęcone populizmowi w Polsce, brakowało wśród nich pozycji, która uwzględniałaby z jednej strony tak szeroki horyzont czasowy, a z drugiej – przedstawiała analizę programów wszystkich relevantnych partii politycznych.

*

Jakub Krupa – doktor nauk o polityce i administracji, adiunkt na Uniwersytecie Vizja w Warszawie, współpracownik Centrum Badań Ilościowych nad Polityką Uniwersytetu Jagiellońskiego. W ramach grantu przyznanego przez Narodowe Centrum Nauki realizuje projekt badawczy dotyczący populizmu polskich partii politycznych.

ISBN 978-83-8368-481-9

9 788383 684819

<https://akademicka.pl>

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA